

Programmatoelichting Nesko 2022

De kracht van de natuur

Felix Mendelssohn (1809-1847) was een Duitse componist, pianist, organist en dirigent ten tijde van de Romantiek. Ondanks dat zijn leven kort was, is de invloed van zijn werken zeer groot. Hij werd geboren in een Joods gezin en begon op jonge leeftijd, samen met zijn zus Fanny, met pianolessen. Al op jonge leeftijd werden broer en zus gezien als muzikale wonderkinderen, zowel in het piano spelen als componeren. Op zijn dertiende verjaardag had Felix al verschillende composities op zijn naam staan en zijn eerste symfonie schreef hij op zijn vijftiende. Hij kreeg zang-, piano- en compositielessen van verschillende privédocenten om zo zijn muzikale talenten optimaal te kunnen ontwikkelen. Door de welgestelde positie van de familie kwam Mendelssohn veel in de gelegenheid om te reizen. Een van zijn reizen naar Schotland werd zijn inspiratie voor het schrijven van Die Hebriden.

Die Hebriden is een van Mendelssohns concertouvertures. De concertouverture is een poëtisch getiteld orkestwerk dat vaak bedoeld was om het concert mee te openen en dat ontstond ten tijde van de Romantiek. De werken zijn vaak een reactie op kunst of natuur en de titel verwijst naar het overkoepelende karakter of thema van het werk. Mendelssohn wordt vaak gezien als een pionier binnen dit genre en zijn concertouvertures hebben vele andere componisten geïnspireerd.

Die Hebriden is geïnspireerd door Mendelssohns bezoek aan de westkust van Schotland en met name zijn bezoek aan Fingal's Cave, een zeegrot die bekend staat om zijn bijzondere akoestiek. Na het zien van de prachtige, wilde natuur op het eiland Straffa schreef Mendelssohn de openingsmaten van het stuk. Hij stuurde het door naar zijn zus met de opmerking "Om je te laten begrijpen hoe buitengewoon de Hebriden me hebben beïnvloed, stuur ik je het volgende, dat daar in mijn hoofd opkwam." Hij schreef de eerste versie van het stuk, dat hij eerst als titel 'het eenzame eiland' gaf, in Rome, maar was niet blij met zijn eerste versie en heeft er vervolgens drie jaar lang aan gesleuteld alvorens het officieel in première ging in 1833.

Het stuk moet de schoonheid van Schotland weergeven en is een afspiegeling van Mendelssohns gevoelens toen hij deze schoonheid voor het eerst zag. In het stuk hoor je de grootsheid van Fingal's Cave, de getijden van de zee, het licht dat weerspiegeld wordt op het water en de golven die breken op de kust. De openingsmaten zijn Mendelssohn muzikale interpretatie van de zee en geven meteen de essentie van het stuk weer. Dit donkere motief komt meerdere keren voor in het werk in allerlei variaties. Het begint in de diepte van het orkest bij de fagotten en lage strijkers, maar wordt later overgenomen door de violen. De virtuoze zestienden patronen die door het hele werk hoorbaar zijn, stellen het eb en vloed van de zee voor, de crescendo's en sforzandi suggereren golven die kapotslaan op de rotsen. Zo waan je je met dit stuk op de Hebriden, zoals Mendelssohn ze destijds ervaren heeft.

Even voorstellen: Fanny Mendelssohn

Ondanks dat er in hun jeugd geen onderscheid werd gemaakt tussen Fanny en Felix, werd het muzikale enthousiasme van Fanny op latere leeftijd getemperd. Hoewel Felix hard aan de weg aan het timmeren was om van muziek zijn beroep te maken, werd het Fanny duidelijk gemaakt dat ze slechts een carrière als amateur zou kunnen nastreven. Haar werd op het hart gedrukt dat ze het tonen

van enige 'onvrouwelijke ambitie' moest vermijden. In de hogere kringen van Berlijn in de jaren 1820 ondenkbaar dat een vrouw een beroep zou uitoefenen. Terwijl Felix alle vrijheid kreeg om zijn talent te ontwikkelen, was voor Fanny een carrière als huisvrouw, moeder en echtgenote weggelegd. Ondanks dat ze de muzikale capaciteiten had, was er geen podium voor haar. Dit is een levenslange strijd geweest, maar ondanks alles is ze blijven componeren. Een aantal van haar composities zijn onder de naam van Felix Mendelssohn uitgegeven. De reden hiervoor was dat ze op deze manier wel haar muzikale stem kon gebruiken maar er geen ongewilde aandacht op haar gevestigd werd. Een beroemd voorval is een moment in 1842 waarop Felix Mendelssohn moest toegeven dat een van de liederen die zo bewonderd werd door de Britse koningin Victoria niet door hem, maar door zijn zus geschreven was. Ondanks het goede contact tussen broer en zus steunde Mendelssohn de muzikale aspiraties van Fanny niet.

De kracht van hoop

Henriëtte Bosmans (1895-1952) was een Nederlandse pianiste en componiste. Ze kreeg pianoles van haar moeder en trad vanaf haar zeventiende regelmatig op in het Koninklijk Concertgebouw in Amsterdam. In eerste instantie bestond haar oeuvre vooral uit liederen en kamermuziek, maar nadat ze orkestratielessen kreeg van Cornelis Dopper is ze ook voor orkest gaan componeren. Daarnaast heeft ze les gehad van Willem Pijper, die haar hielp met het creëren van een eigen stijl. Bosmans was biseksueel, en de relaties die ze had met verschillende musici inspireerde haar tot het schrijven van composities voor hen. Zo heeft ze verschillende celloconcerten opgedragen aan de celliste Frieda Belinfante, met wie ze van 1922 tot 1929 een relatie had en ook samenwoonde. Daarnaast heeft ze een periode lang veel Franse liederen geschreven voor de mezzosopraan Noémie Perugia. Omdat ze half Joods was mocht ze tijdens de Duitse bezetting niet op officiële podia verschijnen, dit had invloed op haar composities. Tussen 1936 en 1945 zette ze bijna geen noot op papier.

Bosmans begon in 1944 met het schrijven van *Lead, kindly light*. Een kort werk voor zangstem en orkest, geschreven op een gedicht van de Engelse kardinaal John Henry Newman. Ze maakte het werk uiteindelijk af in 1945, na de bevrijding. De orkestpartijen liet ze op eigen kosten drukken en in november 1945 heeft het werk zijn première in Den Haag. In *Lead, kindly light* klinken somberheid en verlangen, maar ook hoop door. Met een begeleiding die aan de stappen van een wandelaar doet denken vraagt de ik-persoon aan de maan om het pad bij te lichten. Het stuk werd positief ontvangen maar wordt tegenwoordig helaas nog maar weinig uitgevoerd.

De kracht van het volgen van je hart

Ralph Vaughan Williams (1872-1958), wiens 150ste verjaardag dit jaar gevierd wordt, staat bekend als sleutelfiguur in de Engelse nationalistische muziek. Hij wordt beschouwd als een van Englands meest belangrijke componisten. Geboren in Gloucestershire en opgegroeid in Londen kwam Vaughan Williams al vroeg met muziek in aanraking. Zijn eerste muzieklessen kreeg hij van een tante en als schooljongen wist hij al dat hij wilde componeren. Na zijn schooljaren studeerde hij aan het Royal College of Music in Londen en de Universiteit van Cambridge en kreeg hij les van onder andere Hubert Parry en Charles Wood. Vooral laatstgenoemde had weinig vertrouwen in zijn carrière als componist. Hij werd vaak beschreven als "that foolish young man, Ralph Vaughan Williams, who would go on working at music when he was so hopelessly bad at it". Vaughan Williams kwam bekend te staan om zijn 'amateuristische techniek', dit bleef hem

dan ook de rest van zijn leven achtervolgen. In Londen raakte hij bevriend met Gustav Holst, ook studeerde hij bij Max Bruch en was hij de laatste leerling van Maurice Ravel. De serenade in A mineur voor klein orkest was Vaughan Williams' eerste grote werk voor orkest en schreef hij ter afronding van zijn studie bij Max Bruch. Met dit werk zette hij zijn eerste stappen in het experimenteren met het schrijven van symfonisch repertoire. Het ging in première in 1901, maar ondanks de vliegende start van het werk trok Vaughan Williams het werk in 1908 terug. Het verdween en werd pas officieel gepubliceerd in 2012. Hierdoor is er erg weinig bekend over het werk en is het nog weinig uitgevoerd.

Het werk bestaat uit vijf delen, elk met een ander karakter en thema. Wel is het gebruik van Engelse volksmelodieën, dat zo herkenbaar is voor de compositiestijl van Vaughan Williams, in elk deel te horen. Het werk opent met een sombere doch statige Prelude, gevolgd door een lichtvoetig en speels Scherzo. Het Intermezzo en Trio zijn sierlijk en licht. De Romance is delicaat en brengt een aantal prachtige melodieën in alle instrumentengroepen naar voren. De Finale is onstuimig en laat het stuk op een spetterende manier eindigen.

De kracht van ongehoorde stemmen

Through Windows of Desire voor sopraan en orkest is een nieuwe compositie, speciaal geschreven voor het Nesko. Het stuk is geïnspireerd op een gedicht geschreven door Forough Farrokhzad (1935 – 1967), een beroemde, invloedrijke en prominente Iraanse dichteres, filmmaakster en regisseuse.

In dit werk, drukt Ramin de innerlijke belevingswereld van Forough Farrokhzad uit, die haar hele carrière lang hard heeft gevochten voor de rechten en vrijheid van vrouwen. Destijds waren vrouwen een veelvoorkomend onderwerp in Perzische gedichten, maar er staan niet meer dan een handvol vrouwelijke namen op de lijst met invloedrijke artiesten en dichters in de Iraanse geschiedenis. Toch is dit niet de eerste keer dat Forough over haar emoties en verlangens als vrouw in een extreem traditionele en religieuze samenleving sprak. Haar gedichten zijn autobiografisch en geschreven vanuit een feministisch perspectief, dat tot dan toe nog niet eerder aanwezig was in Perzische literatuur. Het bestaat uit verschillende verwijzingen naar de Iraanse cultuur, wat haar gedichten verbindt met de samenleving en omgeving van toentertijd.

Aan de andere kant gaat Through Windows of Desire niet alleen over de tijd waarin Forough Farrokhzad leefde, net voor de Iraanse Revolutie en ook niet over vrouwenrechten in met name de Iraanse samenleving. Het is ook een reflectie op problemen die vandaag de dag nog aanwezig zijn om ons heen. Het stuk gaat over ongehoorde stemmen en onvertelde verhalen. Stemmen die zich hebben geprobeerd uit te spreken, maar hier nooit de kans voor kregen. Het stuk gaat ook over het onbereikbare verlangen voor gelijkheid in de samenleving. In zijn nieuwe compositie heeft Ramin een rijke orkestratie en gelaagde muziek gecreëerd die de zangeres neerzet als een eenzame vrouw in een chaotische samenleving, terwijl ze op zoek is naar 'een venster, naar een moment van begrip, perceptie en stilte.'

De kracht van de vrouw

Louise Farrenc (1804-1875) liet al op jonge leeftijd zien dat ze talent had voor muziek. Haar eerste compositielessen kreeg ze op haar vijftiende van Antonin Reicha aan het conservatorium van Parijs. Vrouwen mochten in deze tijd nog niet

meedoen aan compositielessen aan het conservatorium dus kreeg ze privélessen. Haar eerste composities waren voornamelijk voor piano en verschenen tussen 1825 en 1839. Deze werden uitgegeven door haar echtgenoot, die een uitgeverij runde. Haar echtgenoot was groot voorstander van haar muziek en heeft veel van haar composities gepubliceerd. Mede hierdoor zijn veel werken van Farrenc tegenwoordig nog steeds toegankelijk voor publiek. In 1842 werd zij als eerste vrouw aangesteld als docente piano aan het conservatorium van Parijs. Ondanks dat ze een erg goede docente was en veel van haar leerlingen uitstekende musici werden, kreeg ze tientallen jarenlang minder betaald dan haar mannelijke collega's.

In eerste instantie schreef Farrenc alleen composities voor piano, maar later in haar carrière breidde ze haar oeuvre uit met orkestwerken. Ze schreef in totaal drie symfonieën en twee ouvertures voor orkest. Deze zijn meermaals uitgevoerd in Parijs, maar nooit officieel gepubliceerd. Symfonie nr 1 in c klein was haar eerste werk voor orkest en ging in première in Brussel onder leiding van de gerenommeerde Franse musicus Joseph Fetis. Hij beschreef het als een "zeer opmerkelijk werk". Het eerste deel begint met een gedragen introductie gevolgd door een resoluut Allegro. Het karakter van dit Allegro is stormachtig en onrustig. Deze onrust wordt afgewisseld met kalme melodieën in de houtblazers die weer overgaan in onrustige lijnen in de strijkers. In het tweede deel, het Adagio Cantabile, zweeft de geest van Beethoven rond. In dit deel dient de melodie die door de strijkers geïntroduceerd wordt als uitnodiging voor de houtblazers om deze door te ontwikkelen. Maar zelfs in dit rustige deel klinkt de onrust uit het eerste deel door. De stevige, puntige ritmes van het Menuet geven een contrasterend karakter weer dat iets weg heeft van een dorpsdans. In dit deel is een grote rol weggelegd voor de houtblazers en de hoorns. In het vierde deel bereikt de onrust die door de hele symfonie te horen is een hoogtepunt. In dit deel komen alle melodieën uit het werk nog eens naar voren en werken ze als een storm door naar de laatste maten van het stuk.

